

Черніков Анатолій Дмитрович

*здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ У РОЗВИТКУ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Сьогодні, в умовах світової фінансової кризи, неабиякого значення набуває проблема забезпечення гідного соціального розвитку людей, які, незважаючи на економічні проблеми, повинні мати можливості для реалізації власного потенціалу та визначені державою гарантії захисту від злиденності. Виходячи з цього, визначення стратегічних напрямків і пріоритетів соціального розвитку - одне з головних завдань, що сьогодні стоїть перед владними інституціями в Україні. Науковці підкреслюють, що соціальні стандарти як правовий інструмент механізму реалізації соціальних та економічних прав громадян викликають науковий та практичний інтерес, оскільки є орієнтиром для поступового інтегрування України у прогресивну об'єднану спільноту, яка забезпечуватиме високий рівень життя громадянам у всіх сферах їхньої життєдіяльності [1]. Значемість цієї проблематики зумовлена, окрім іншого, й необхідністю реалізації норм Основного Закону країни, адже його ст. 1 визначає нашу державу соціальною. При цьому, у Конституції України підкреслюється, що держава забезпечує соціальну спрямованість економіки, задоволення соціальних інтересів громадян, їх соціальний захист, надає право на житло, достатній життєвий рівень, медичну допомогу, освіту. Між тим, і досі, на жаль, більшість з цих соціальних гарантій не розкриті у законодавчо закріплених соціальних стандартах. Зазначений факт не лише спричиняє негативні соціальні наслідки, а й значно ускладнює реалізацію проголошеного курсу на європейську інтеграцію України, адже в Європейському Союзі на цих правових нормах засновано всі дії держав в соціальній сфері. Варто зазначити, що чітко закріплені соціальні стандарти

життя не можуть переглядатися жодним новим урядом.

Сьогодні склалася певна система міжнародного соціального законодавства, яка містить правові норми, соціальні стандарти у сфері соціального захисту людини. Визначальними серед актів міжнародного законодавства є Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Так, Декларація проголошує, що кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення й на здійснення необхідних для підтримання її гідності й для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави. Тобто, у Декларації закріплено такий принцип як всезагальність соціального забезпечення.

Юридичне визнання права людини на соціальну допомогу по бідності, незалежно від того, чи сплачувала особа попередньо внески на соціальне страхування, вимагало значних зусиль від людської спільноти. Неоціненний внесок у просування цієї ідеї та втілення у національні державно-правові акти зробили міжнародні правові документи. Так, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, європейські міжнародні акти включили до переліку прав, щодо забезпечення яких держави мають взяти зобов'язання, й право людини на соціальну допомогу.

Важливим документом є Європейська соціальна хартія, яка містить 31 принцип, на яких будується вся європейська система соціального розвитку. У зв'язку з цим, особливо потрібно підкреслити роль Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка присвятила цій проблемі кілька статей. Серед них слід виділити спеціальні статті, зокрема ст. 13, згідно з якою «кожна малозабезпечена людина має право на соціальну та медичну допомогу», і ст. 30 - «кожна людина має право на захист від убогості та соціального відчуження». Україна 14 вересня 2006 р. ратифікувала Європейську соціальну хартію, яка набрала чинності 1 лютого 2007 р. Підписання цього документа

поставило завдання як щодо адаптації національного законодавства до норм Європейської соціальної хартії, так і практичного впровадження соціальних стандартів у сферах праці, зайнятості, страхування, медичної та соціальної допомоги. Ратифікувавши Хартію, Україна взяла на себе зобов'язання вважати принципи, які в ній зазначені, декларацією цілей, до здійснення яких вона прагнучиме всіма відповідними засобами. Хоча не всі статті та пункти Хартії визнано обов'язковими.

У Довіднику Ради Європи міститься тлумачення змісту ст. 13 Європейської соціальної хартії, де зазначається, що під соціальною допомогою слід розуміти допомоги в грошовій або натуральній формах, включаючи допомоги, призначені для окремих груп, та ті, які можуть призначатися всім. Медична допомога включає безоплатні або субсидовані медичні послуги чи виплати, які дозволяють людям оплатити необхідні їм за станом здоров'я медичні послуги. Крім того, рівень наданої допомоги повинен бути наближеним до прожиткового мінімуму для країни. Право на соціальну допомогу не повинно залежати від будь-яких бюджетних можливостей, а особи, які звертаються по соціальну допомогу, мати можливість оскаржити будь-яке негативне рішення влади.

Зазначені положення набувають особливого значення для українського законодавства. На сьогодні у визначенні права на соціальну допомогу має місце застосування подвійних стандартів - прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення, який залежить від можливостей бюджету [3].

Бідність безпосередньо пов'язана з таким соціальним стандартом як життєвий рівень. Загальна декларація прав людини проголошує право кожної людини «на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї». У вказаному міжнародному акті сформульовано найперше й найширше поняття «життєвий рівень». Конвенція МОП N 117 про основні цілі та норми соціальної політики (1962 р.) передбачає, що при визначенні прожиткового мінімуму беруться до

уваги такі основні потреби сімей працівників як продукти харчування та їх калорійність, житло, одяг, медичне обслуговування та освіта. Підвищення життєвого рівня визнається основною метою соціального розвитку. Проте в Україні ця Конвенція й досі залишається нератифікованою.

Наступним універсальним міжнародним джерелом соціальних стандартів у галузі соціального захисту є конвенції МОП, спеціалізованої установи ООН, що була заснована урядами різних країн для підтримки міжнародного співробітництва щодо зменшення соціальної несправедливості за рахунок поліпшення умов праці. Сьогодні до складу МОП входить 170 країн, у тому числі й Україна. Документи цієї організації містять положення рекомендаційного характеру для всіх країн-учасників, які намагаються їх неухильно дотримуватися. Особливе місце у сфері соціального захисту належить Конвенції МОП N 102 про мінімальні норми соціального забезпечення (1952 рік), яка є найзмістовнішим міжнародно-правовим актом, що визначає мінімальні стандарти щодо медичної допомоги, допомоги у разі хвороби, безробіття, старості, трудового каліцтва або професійного захворювання, вагітності та пологів, інвалідності, втрати годувальника, сімейної допомоги. Її аналіз зумовлює виділення міжнародних стандартів щодо кола суб'єктів права на соціальну допомогу, а також тривалості її виплати. Конвенція встановлює мінімальну кількість осіб, яким надається соціальна допомога. Ще одним стандартом є надання соціальної допомоги самозайнятим громадянам, за умови, що їх чисельність становить не менше 20 % (разом із подружжям та дітьми) від загальної кількості громадян держави. Конвенція окреслила мінімальні стандарти щодо суб'єктів права на соціальну допомогу, тому кожна держава самостійно визначається з колом допомоогодержувачів, зокрема й у випадку надання допомоги у зв'язку з малозабезпеченістю.

Окремі стандарти соціального захисту знаходимо у Європейському кодексі соціального забезпечення, підписаному державами-членами Ради Європи 16 квітня 1964 року. Кодекс і Протокол до нього гарантують

мінімальний рівень соціального захисту, що включає медичне обслуговування, виплату допомоги у разі хвороби й тимчасової непрацездатності у зв'язку з виробничими травмами, допомоги у зв'язку з народженням дитини, у разі безробіття, інвалідності, в разі смерті годувальника, а також сімейну допомогу й пенсію. Україна його підписала 10 листопада 2016 року, що стало підтвердженням, що Уряд України спрямовує свої зусилля на повну адаптацію національного законодавства у соціальній сфері до європейських соціальних стандартів, визначених багатосторонніми міжнародними інструментами [3]. Проте, Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) до цих пір не ратифіковано, тому ще не є складовою соціального законодавства України.

Таким чином, ратифікація міжнародних документів - це один із перших кроків, спрямованих на поліпшення соціальних стандартів життя громадян, сприяння підвищенню соціального розвитку країни. Адже якщо Україна дійсно хоче стати частиною Європейського співтовариства, то їй необхідно навчитися жити за принципами, які є визначальними для більшості цивілізованих країн світу та практично впровадити передбачені у змістах міжнародних нормативно-правових актах соціальні стандарти. А одним із головних принципів є той, що будь-яка політика держави має на меті підвищення добробуту населення й забезпечення його гідного соціального розвитку.

Джерела:

1. Розвиток трудового потенціалу як складова соціальної безпеки України: монографія / С.В. Вишновецька, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, І.С. Сахарук та ін. / за ред. М.І. Іншина, І.С. Сахарук. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 544 с.
2. Андрієнко І.С. Міжнародно-правові стандарти у сфері соціального захисту малозабезпечених осіб. Південноукр. правничий часопис. 2009. No 3. С. 102-104.

3. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. Альманах міжнародного права. 2019. №22. С.15-25. URL: http://www.inlawalmanac.mgu.od.ua/eng/v22/amp_22.pdf

Науковий керівник: Малюга Леся Юріївна д.ю.н, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Язаджи Вікторія Сергіївна

*здобувач вищої освіти факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Указом Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року в Україні було введено воєнний стан [1]. Подальшими Указами Президента України було продовжено воєнний стан на території України до теперішнього часу. Такі форс-мажорні обставини, як війна та багато інших індивідуальних, пов'язаних з наслідками війни, чинників ускладнюють нормальне функціонування держави в цілому та окремих її суб'єктів – підприємств у тому числі.

В умовах воєнного стану від великих збитків потерпає не тільки Державний бюджет та економіка України в цілому, а й суб'єкти господарювання України, що в такий важкий для країни час продовжують свою діяльність для підтримки, в першу чергу, всього населення та його окремих уразливих груп – жінок, дітей, інвалідів та людей похилого віку у потребах, необхідних для виживання.

Наразі підрахувати усі збитки, які нанесла Російська Федерація (далі – РФ) в результаті озброєної агресії проти України – дуже важко, адже з кожним днем вони тільки зростають. Так, за даними Київської школи економіки від наслідків війни, станом на 01 серпня 2022 року, сума задокументованих